

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ НАФТА

*М. В. Савченко, д. е. н., професор, Донецький національний університет імені Василя Стуса,
m_savchenko@donnu.edu.ua, orcid.org/0000-0002-9063-3551,*

*В. Г. Кулявець, к. е. н., доцент, Департамент міжнародного співробітництва та
регіонального розвитку Вінницької обласної державної адміністрації,
v.kulyavets@vininvest.gov.ua, orcid.org/0000-0003-3236-6923,*

*О. Г. Квасницька, Донецький національний університет імені Василя Стуса,
kvasnytska.o@donnu.edu.ua*

Методологія дослідження. Теоретико-методологічною базою проведення дослідження є напрацювання вітчизняних та закордонних вчених. Результати отримані за рахунок застосування системи методів. Зокрема, методи групування, класифікації та кількісних порівнянь були використані при дослідженні сучасного економічного стану країн-учасниць НАФТА, методи структурного та економіко-статистичного аналізу використовувались для оцінки основних фінансових показників торговельно-економічних відносин України з країнами НАФТА, графічний метод був використаний для наглядного зображення отриманих результатів дослідження.

Результати. Статтю присвячено аналізу основних тенденцій розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та країнами-учасницями НАФТА. Здійснено аналітичний огляд сучасного економічного стану США, Канади та Мексики. Виявлено основні недоліки Північноамериканської угоди про зону вільної торгівлі. Охарактеризовано положення нової Угоди між США, Мексикою та Канадою (USMCA), яка була створена на заміну НАФТА. Розкрито питання економічної співпраці України з країнами Північноамериканської зони вільної торгівлі. Проведено детальний порівняльний аналіз головних статистичних показників щодо тенденцій розвитку економічного співробітництва України з країнами-учасницями НАФТА у сфері торгівлі товарами та послугами.

Новизна. Визначено перспективи подальшого розвитку торговельно-економічних відносин України з країнами-учасницями НАФТА.

Практична значущість. Аналіз динаміки експортно-імпортних операцій між Україною та країнами-учасницями НАФТА дає змогу спрогнозувати тенденції розвитку їх економічних відносин у майбутньому.

Ключові слова: зовнішньоторговельний оборот, зовнішня торгівля, експорт/імпорт товарів та послуг, торговельно-економічне співробітництво, НАФТА.

Постановка проблеми. Економічні зв'язки між країнами світу існували завжди, але з поглибленням міжнародного поділу праці економічна взаємодія держав стає все більш важливим чинником процесу відтворення, задоволення суспільних потреб та розвитку світового господарства. На сьогодні обсяг міжнародної зовнішньої торгівлі перевищує 46 трлн дол. США – більше половини сумарного обсягу ВВП країн світу. Зу-

мовлено це тим, що підвищення ефективності господарської діяльності та скорочення суспільних витрат потребують постійного поглиблення спеціалізації виробництва при забезпеченні певного рівня його концентрації. Внаслідок цих процесів відбувається становлення, розвиток та розширення міжнародного співробітництва, формується світове господарство як економічна єдність, поглиблюється інтегрованість країн.

На сьогодні міжнародна економічна інтеграція – це потужний інструмент прискореного розвитку регіональних економік та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку країн-учасниць інтеграційних угруповань. Найбільш розвиненим інтеграційним угрупованням на американському континенті є Північноамериканська зона вільної торгівлі (North American Free Trade Area – НАФТА), утворена у січні 1994 р. США, Канадою та Мексикою.

На даний момент НАФТА є найбільшою у світі регіональною зоною вільної торгівлі, з населенням понад 500 млн. осіб і сукупним обсягом ВВП більше 23,7 трлн дол. США. Тому особливо актуальним постає питання аналізу основних тенденцій міжнародної економічної інтеграції на прикладі даного угруповання для отримання чіткого уявлення про її рушійні сили, мотиви та цілі країн-учасниць, а також можливі перспективи розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань розвитку міжнародного економічного співробітництва і регіональної економічної співпраці присвячено праці відомих вітчизняних і зарубіжних вчених: М. Варламової [1], В. Кулявець [8], М. Савченко [8], О. Василиця [10], А. Уніят [11] та ін.

Еволюцію створення НАФТА та її вплив на макроекономічне середовище досліджували такі вчені, як: К. Lynch [12], Е. R. Scott [13],

L. Caliendo, F. Parro [14], Angeles M. Villarreal, Ian F. Fergusson [15] та ін.

Однак, з огляду на появу нових глобалізаційних викликів, виникає необхідність у визначенні тенденцій розвитку торговельно-економічних відносин України з країнами Північноамериканської зони вільної торгівлі, що і обумовило вибір теми дослідження.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає в порівняльному аналізі рівня розвитку торговельно-економічних відносин України з країнами НАФТА.

Виклад основного матеріалу дослідження. Північноамериканська угода про вільну торгівлю (North American Free Trade Agreement (NAFTA)) – це торгова угода, яка встановлює правила торгівлі між Канадою, США та Мексикою. Основною метою цієї угоди було прискорення темпів економічної активності між країнами-учасницями. Канада та США підписали пакт про вільну торгівлю в 1989 р., а у 1994 р. до них доєдналась Мексика. Таким чином, було створено одну з найбільших у світі зон вільної торгівлі, яка заклала основи для економічного зростання Канади, США та Мексики [1].

Набуття чинності Угодою про створення Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) ознаменувало появу найбільшого у світі ринку з населенням понад 500 млн. осіб та загальним обсягом ВВП більше 23,7 трлн дол. США, що становить близько 27,7% світового ВВП (рис. 1) [2].

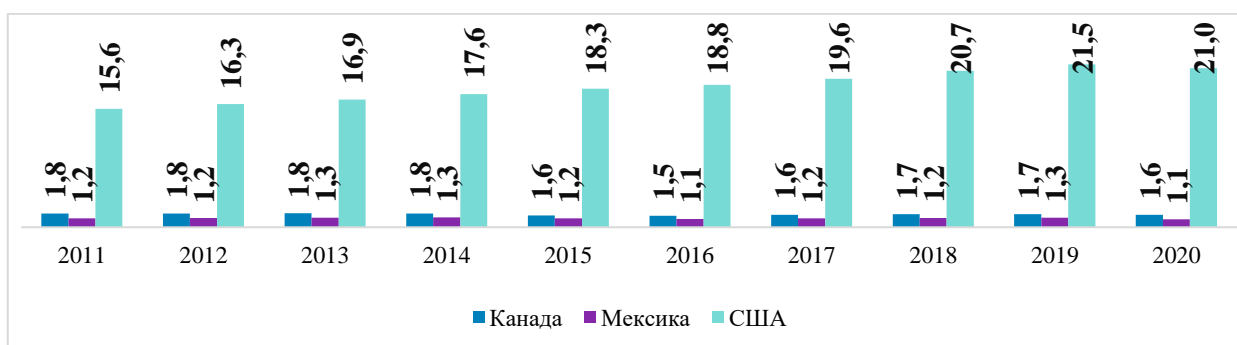

Рис. 1. Динаміка ВВП країн НАФТА за 2011–2020 рр., трлн дол. США
Джерело: побудовано автором на основі [2]

Серед трьох країн-учасниць НАФТА найбільші показники ВВП має США – країна демонструє постійний ріст з невеликими коливаннями. Далі зі значним відривом йде Канада – її ВВП у 2020 р. був майже у 13 разів менший,

ніж у США. Найменший показник ВВП серед трьох країн у Мексики – лише 1,07 трлн дол. США.

Що стосується частки ВВП цих країн у світовій економіці, то тут лідером знову є

США, причому не лише серед країн НАФТА, а й взагалі у світі. Канада займає 9, а Мексика – 15 місце у світовому рейтингу [3]. Тобто, усі три країни показують досить значні результати в рамках світової економіки. Варто зазначити, що частка Канади та Мексики в світовому ВВП сильно не змінювалась починаючи з другої половини 90-х рр. XX ст., а от частка США поступово падає, що пов'язано з активним зростанням економік інших країн, зокрема Китаю.

Хоча на момент створення НАФТА мала на меті покращення економік кожної країни-учасниці, у процесі реалізації основних положень угоди стали очевидними деякі її недоліки. Зокрема, вони виявилися у втратах робочих місць для американських і мексиканських працівників, а також у негативному впливі на навколишнє середовище з боку агропромислового комплексу Мексики.

Через перелічені вище недопрацювання Північноамериканської угоди про вільну торгівлю 16 серпня 2017 р. Сполучені Штати, Мексика і Канада почали її перегляд. 27 серпня 2018 р. президент США Дональд Трамп оголосив про створення нової торгової угоди з Мексикою на заміну НАФТА (The U.S. – Mexico Trade Agreement) [4]. Основні положення цієї угоди включали збереження безмитного режиму щодо експорту сільськогосподарських товарів для обох країн, усунення нетарифних бар'єрів, а також заохочення збільшення обсягів торгівлі сільськогосподарською продукцією між Мексикою та США.

30 вересня 2018 р. до угоди було включено Канаду [4]. В березні 2020 р. цей документ був ратифікований усіма сторонами, і уже 1 липня набула чинності Угода між США, Мексикою та Канадою (USMCA), яка повністю замінила НАФТА [5]. Зокрема, тепер автомобільні компанії повинні виробляти не менше 75% деталей в торговельній зоні USMCA. Окремі положення угоди спрямовані на спрощення логістичної взаємодії між країнами, пришвидшення поставок та зменшення транспортних витрат. Окрім цього, підписання USMCA сприятиме полегшенню процесу врегулювання питань щодо екології та робочої сили. В цілому, основною метою нової угоди є покращення умов розвитку економік країн-учасниць, а не тільки створення зони вільної торгівлі [4].

Торговельно-економічне співробітництво України з країнами Північноамериканської зони вільної торгівлі розпочалося після визнання незалежності України. Подальший співпраці сприяло укладення двосторонніх угод про економічне співробітництво. Хоча наразі частка торгівлі товарами з країнами НАФТА в експортно-імпортній структурі України становить лише 4,4%, цей напрям залишається досить перспективним. За останні 5 років динаміка торгівлі товарами між країнами мала тенденцію до відновлення довоєнних показників, а в 2021 р. український експорт навіть перевищив показник 2012 р. на 0,67 млрд дол. США (рис. 2) [2, 6].

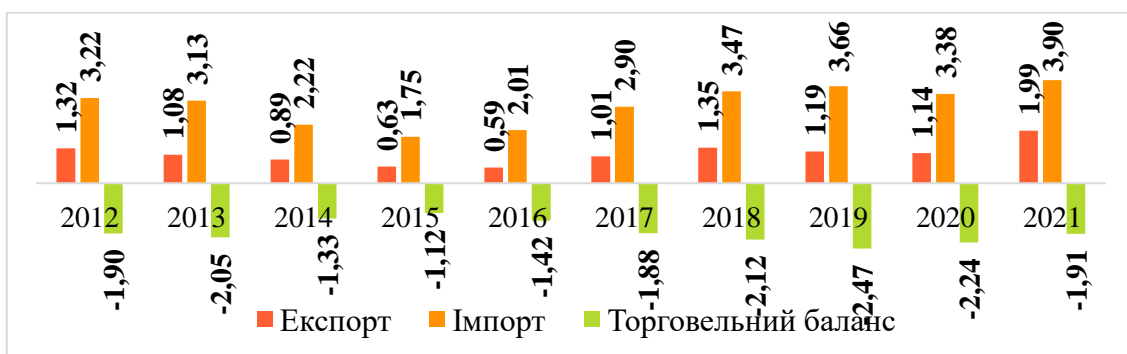

Рис. 2. Динаміка експортно-імпортних операцій товарами між Україною та країнами НАФТА за 2012–2021 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [2, 6]

Для оцінки стану та перспектив розвитку співпраці України з країнами НАФТА необхідно зробити аналіз динаміки та структури торговельних потоків між країнами.

Основним документом, що регулює зовнішньоторговельні відносини України з Канадою, є Угода про вільну торгівлю, яка була підписана 11 липня 2016 р. [7]. Цей документ

передбачав відкриття для українських експортерів 98% канадського ринку товарів, скасування мит на сільськогосподарські та промислові групи української продукції. Україна, в свою чергу, скасувала імпортні мита для близько 80% товарів з Канади. Підписання угоди сприяло поглибленню товарних зв'язків між країнами, а також стало важливим кроком на шляху зміцнення двосторонніх відносин [8].

За даними Державної служби статистики

України обсяги товарообороту між Україною та Канадою у 2021 р. становили 420,7 млн дол. США, що на 49% більше, ніж у 2020 р. [6]. При цьому сальдо торговельного балансу для України є негативним, оскільки обсяг експорту з України менший за обсяг імпорту з Канади на 100,4 млн дол. США. Загальна частка канадського товарообігу в експортно-імпортній структурі України є невеликою і становить лише 0,3% (рис. 3).

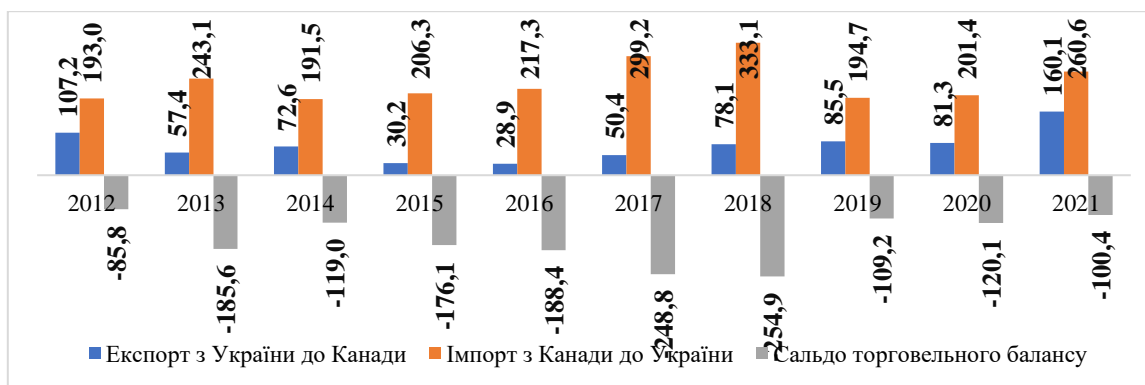

Рис. 3. Динаміка зовнішнього товарообороту України з Канадою у 2012–2021 рр., млн дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [6]

У 2021 р. в економіку України було залучено 71,6 млн дол. США канадських інвестицій, що становить 0,1% усіх ПІІ, які надходять до України [9]. Переважно кошти були залучені до підприємств переробної промисловості, оптової та роздрібною торгівлі, операцій з нерухомим майном.

Мексика стабільно посідає друге, після Бразилії, місце серед основних торговельних партнерів України в Латинській Америці та

Карибському басейні. До 2018 р. включно зовнішньоторговельні відносини з Мексикою характеризувались позитивним для України сальдо торговельного балансу. Імпорт мексиканської продукції до України має постійну тенденцію до зростання, на відміну від українського експорту, який є нестабільним, а у 2020 р. досягнув свого мінімуму за останні 20 років і становив 69,5 млн дол. США (0,14%) (рис. 4) [6].

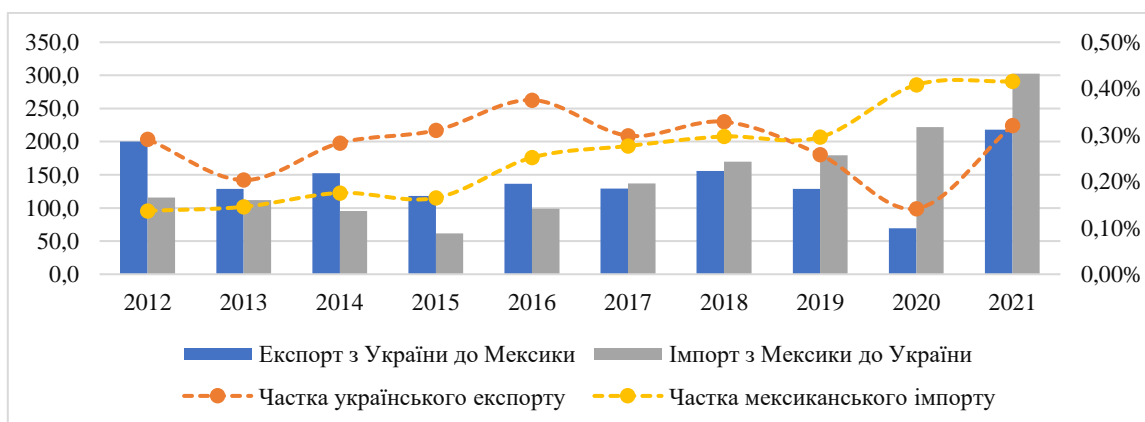

Рис. 4. Динаміка мексиканського товарообігу в експортно-імпортній структурі України за 2012–2021 рр., млн дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [6]

Основними статтями експорту українських товарів до Мексики є: чорні метали (41,2%); зернові культури (21,8%); руди, шлаки і зола (15,7%); фармацевтична продукція (5,8%). Натомість Україна найбільше імпортує з Мексики засоби наземного транспорту крім залізничного (59,1%); електричні машини (10,2%); алкогольні і безалкогольні напої та оцет (8,3%); реактори ядерні, котли, машини (5,9%) [6].

Однак основним партнером України в економічному співробітництві з країнами НАФТА залишаються Сполучені Штати Америки. Ключовим документом двосторонньої співпраці двох країн є Хартія Україна – США про стратегічне партнерство, яка містить окремий блок присвячений економічному співробітництву, що має на меті спри-

яння економічному зростанню, підтримці реформ, розвитку сприятливого для торгівлі та інвестицій бізнес-клімату і вдосконалення доступу на ринки товарів та послуг [10].

Визнаючи, що торгівля є важливою для глобального економічного зростання, розвитку, свободи і процвітання, Україна та США всіляко підтримують двосторонню співпрацю.

За даними Держстату у 2021 р. США займають 8 місце серед торговельних партнерів України із загальним товарообігом 4,95 млрд дол. США (3,52%), при цьому імпорт перевищує експорт на 1,71 млрд дол. США (рис. 5) [6]. Така тенденція свідчить про те, що США не дуже зацікавлені в експорті українських товарів, на відміну від України, яка охоче імпортує американську комп'ютерну техніку.

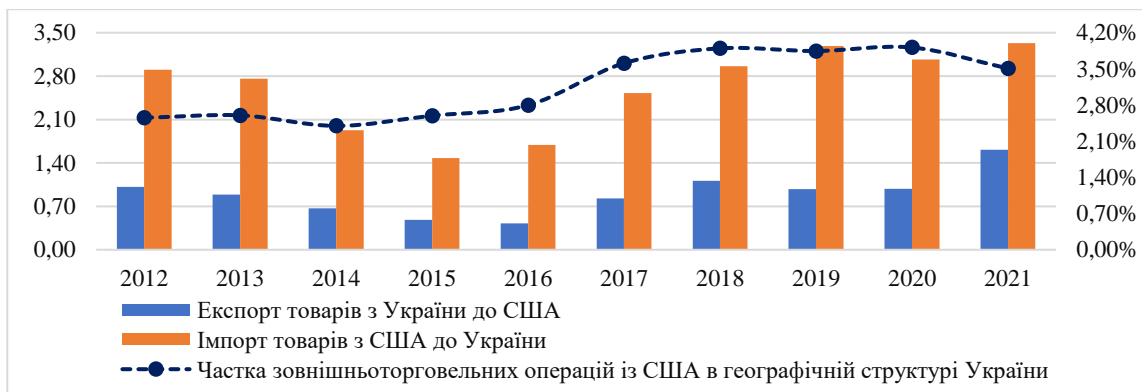

Рис. 5. Динаміка експортно-імпортних операцій України із США за 2012–2021 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [6]

Доцільно також розглянути структуру торгівлі послугами між обома країнами (рис. 6). Найбільшу частку послуг в експорті до США становлять комп'ютерні послуги – 73,3% [6]. В Україні функціонує значна кількість ІТ-компаній («Софт-Серв», «Телекс», «Логіка» та ін.), які займаються офшорним програмуванням та наданням консультаційних послуг переважно закордонним партнерам [11]. Другу позицію в українському експорті до США займають транспортні послуги (11,71%), третю – різні ділові, професійні та технічні послуги (11,42%). Щодо імпорту послуг зі Сполучених Штатів, то найбільша частка припадає на державні послуги – 58,79%. США активно співпрацюють з Україною щодо поширення демократичних засад державного управління, передачі досвіду

з реформування судової та адміністративної систем. Другу позицію займають фінансові послуги – 12,93%, до яких відносять фінансове посередництво (діяльність банків), управління фінансовими ринками та портфелем цінних паперів. На третьому місці знаходяться ділові послуги, що становлять 10,88%.

Незважаючи на незначну частку експортно-імпортних операцій з країнами НАФТА в географічній структурі зовнішньої торгівлі України, існує можливість для покращення співпраці з цими державами. Для цього Україні необхідно за допомогою проведення дієвих реформ вирішити ряд проблем, таких, як корупція, політична нестабільність, інфляція, неефективна урядова бюрократія та інші [11]. Вирішення цих та ін-

ших питань підвищить конкурентоспроможність України на світовому ринку та сприятиме припливу інвестицій. Нарощення ек-

портного потенціалу України можливе через розвиток сфери послуг, насамперед комп'ютерної та інформаційної індустрій.

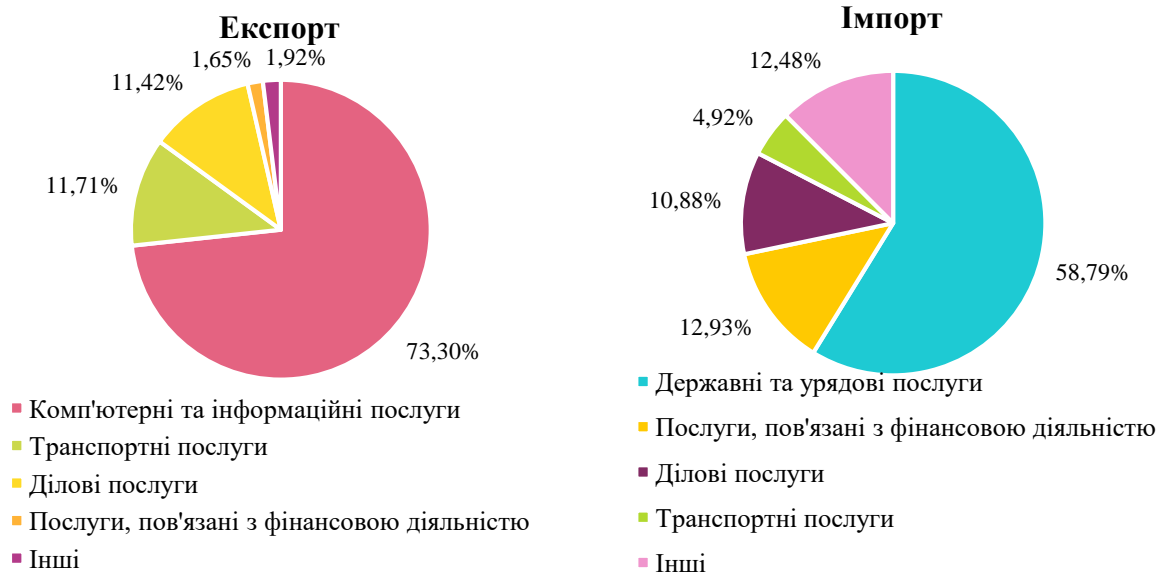

Рис. 6. Структура зовнішньої торгівлі послугами України з США у 2021 р., %
Джерело: побудовано автором на основі [6]

Висновки. Отже, на сучасному етапі розвитку української економіки відбувається розширення торговельно-економічних взаємозв'язків з країнами НАФТА, особливо із США. Тісна співпраця з цими державами має велике значення для України, оскільки вона дозволить їй прискорити інтеграцію у світове співтовариство та розширити ринки збуту вітчизняної продукції. Крім того важливу роль відіграють потоки прямих іноземних інвестицій країн-учасниць НАФТА до України, які сприяють зміцненню української економіки та її майбутньому розвитку.

Література

1. Варламова М. Л., Ковальова О. І., Козачишина А. С. Особливості інтеграційних процесів країн НАФТА. *Економіка і організація управління*. 2022. №2(42). С. 66-75.
2. United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/>
3. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/home>
4. Kenton W. North American Free Trade Agreement (NAFTA). July 28, 2021. URL: <https://cutt.ly/cGIEZO8>
5. Floyd D. NAFTA's Winners and Losers. January 11, 2022. URL: <https://cutt.ly/XGIOzVC>
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Угода про вільну торгівлю між Україною та

Канадою від 09.03.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_052-16#Text

8. Савченко М.В., Кулявець В.Г., Бурлак Ю. Проблеми і перспективи економічного співробітництва України з країнами Північноамериканської зони вільної торгівлі. *Галицький економічний вісник*. 2022. №1. С. 187-197.

9. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua>

10. Василиця О.Б. Торговельно-економічні відносини України та США на сучасному етапі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №17. С. 38-42.

11. Уніят А. В. Економічне співробітництво України з країнами Північноамериканської зони вільної торгівлі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №15. С. 46-52.

12. Lynch K. Canada's Challenge-From Good to Great. *Inside Policy*. 2012. October.

13. Scott E. Robert. Heading South: U.S.-Mexico Trade and Job Displacement under NAFTA. *Economic Policy Institute*. 2011. May.

14. Caliendo L., Parro F. Estimates of the Trade and Welfare Effects of NAFTA. *National Bureau of Economic Research*. 2012. November. P. 1-5.

15. Villarreal Angeles M., Fergusson Ian F. The North American Free Trade Agreement (NAFTA). *Congressional Research Service*. 2015. April. P. 1-33.

References

1. Varlamova, M.L., Kovalova, O.I., & Kozachyshyna, A.S. (2022). Osoblyvosti intehratsiinykh protsesiv krain NAFTA. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, 2(42), 66-75.

- DOI 10.31558/2307-2318.2021.2.7
2. United Nations Conference on Trade and Development. Retrieved from <https://unctadstat.unctad.org/EN/>
 3. The World Bank. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/home>
 4. Kenton W. North American Free Trade Agreement (NAFTA). July 28, 2021. Retrieved from <https://cutt.ly/cGIEZO8>
 5. Floyd, D. (2022). NAFTAs Winners and Losers. January 11, 2022. Retrieved from <https://cutt.ly/XGI0zVC>
 6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
 7. Uhoda pro vilnu torhivliu mizh Ukrainoiu ta Kanadoiu vid 09.03.2018. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_052-16#Text
 8. Savchenko, M.V., Kuliavets, V.H., & Burlak, Yu. (2022). Problemy i perspektyvy ekonomichnoho spivrobitnytstva Ukrainy z krainamy Pivnichnoamerykanskoi zony vilnoi torhivli. Halytskyi ekonomichnyi visnyk, (1), 187-197. doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu
 9. Natsionalnyi bank Ukrainy. Retrieved from <https://bank.gov.ua>
 10. Vasylytsia, O.B. (2017). Torhovelno-ekonomichni vidnosyny Ukrainy ta SSHA na suchasnomu etapi. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky, (17), 38-42.
 11. Uniiat, A.V. (2017). Ekonomichne spivrobitnytstvo Ukrainy z krainamy Pivnichnoamerykanskoi zony vilnoi torhivli. Investytsii: praktyka ta dosvid, (15), 46-52.
 12. Lynch, K. (2012). Canada's Challenge-From Good to Great. *Inside Policy*. 2012. October.
 13. Scott, E. Robert. (2011). Heading South: U.S.-Mexico Trade and Job Displacement under NAFTA. *Economic Policy Institute*. 2011. May.
 14. Caliendo, L., Parro, F. (2012). Estimates of the Trade and Welfare Effects of NAFTA. *National Bureau of Economic Research*. 2012. November. P. 1-5.
 15. Villarreal, Angeles M., Fergusson, Ian F. (2015). The North American Free Trade Agreement (NAFTA). *Congressional Research Service*. April. P. 1-33.

DEVELOPMENT TRENDS OF TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND NAFTA COUNTRIES

*M. V. Savchenko, D.E., Professor, Vasyl Stus Donetsk National University,
V. H. Kulyavets, Ph. D (Econ.), Associate Professor, Department of International
Cooperation and Regional Development of Vinnytsia Regional State Administration,
O. H. Kvasnytska, Vasyl Stus Donetsk National University*

Methods. The theoretical and methodological basis of the research is the work of domestic and foreign scientists. The results were obtained with the application of a system of methods. In particular, the methods of grouping, classification and quantitative comparisons were used in the study of the current economic condition of the NAFTA countries, the methods of structural and economic-statistical analysis were used to assess the main financial indicators of trade and economic relations between Ukraine and NAFTA countries, the graphic method was used for a visual representation of the obtained research results.

Results. The article is devoted to the analysis of the main trends in the development of trade and economic relations between Ukraine and NAFTA countries. An analytical review of the current economic state of the USA, Canada and Mexico was carried out. The main drawbacks of the North American Free Trade Agreement have been revealed. The provisions of the new US-Canada-Mexico Agreement (USMCA), which was created to replace NAFTA, are characterized. The issue of economic cooperation between Ukraine and NAFTA countries was revealed. A detailed comparative analysis of the main statistical indicators regarding the development trends of Ukraine's economic cooperation with NAFTA countries in the field of trade in goods and services was carried out.

Novelty. The prospects for further development of Ukraine's trade and economic relations with the NAFTA countries were determined.

Practical value. The analysis of the dynamics of export-import operations between Ukraine and NAFTA countries makes it possible to predict the development trends of their economic relations in the future.

Keywords: foreign trade turnover, foreign trade, export/import of goods and services, trade and economic cooperation, NAFTA.

Надійшла до редакції 12.09.22 р.